УДК 340.12+341.231.14
Болюта Н.А.[1], Саміло Г.О.[2]
[1] студ. гр. Ю-314м НУ «Запорізька політехніка»,
[2] доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА ПРАВОРОЗУМІННЯ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

У XXI столітті права людини перетворилися на універсальний етичний, правовий і політичний орієнтир, що визначає характер і напрям розвитку сучасних правових систем. В умовах глобалізації, коли кордони між державами, культурами та правовими традиціями стають умовними, поняття прав людини виступає основоположним елементом сучасного праворозуміння. Йдеться не лише про нормативний рівень закріплення прав людини, а й про їхню методологічну функцію в осмисленні сутності права як такого.

Сучасна юридична думка все більше визнає, що права людини – не просто елемент конституційного чи міжнародного права, а онтологічна основа права як суспільного феномену. Право, в основі якого не лежить повага до людської гідності, не здатне бути ні справедливим, ні легітимним. Саме тому глобальна трансформація правової свідомості супроводжується зростанням значення концепту прав людини як універсального критерію оцінки правових систем і рішень.

Права людини відіграють у праворозумінні триєдину роль: вони є ціннісним ядром права, інструментом його легітимації та критерієм правової дії. У цьому контексті, праворозуміння трансформується з позитивістської доктрини «закон = право» у більш глибоку, гуманістичну модель, де право визначається не формою, а змістом. І саме права людини є тим змістом, без якого норма перетворюється на формальну конструкцію, здатну бути і засобом репресії, і джерелом дискримінації.

Глобалізаційні процеси значно посилили міжкультурний діалог щодо прав людини. Попри відмінності між правовими традиціями – англосаксонською, романо-германською, релігійною, постсоціалістичною – в усіх них спостерігається тенденція до гармонізації навколо базових прав людини. Загальна декларація прав людини, Міжнародні пакти ООН, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод стали не лише міжнародними угодами, але й еталоном для національного законодавства.

У цьому контексті формується транснаціональне праворозуміння, в якому права людини виступають точкою перетину юридичних, філософських і політичних дискурсів. Судові рішення Європейського суду з прав людини, рекомендації ООН, національні конституційні прецеденти – усе це утворює правовий простір, де оцінка правомірності дії ґрунтується передусім на

відповідності її принципам людської гідності, рівності, свободи та недискримінації.

Однак слід визнати, що універсалізація прав людини не позбавлена викликів. Залишається відкритим питання про культурну релевантність деяких стандартів. У певних державах, зокрема з релігійно-правовими традиціями, існує опір ідеї універсальних прав як «західному конструкту». Проте навіть за таких умов ідея людської гідності як джерела права поступово набирає ваги. Вона стає основою для перетворення локальних правових систем у напрямку посилення гуманістичного компонента.

Особливої актуальності питання прав людини набуває в умовах воєнних конфліктів, тоталітарних тенденцій та інформаційних війн. У таких ситуаціях права людини є не лише етичним орієнтиром, але й індикатором стану правової системи. Уроки історії ХХ століття підтверджують, що там, де нехтують правами людини, право швидко деградує в інструмент тиску.

Таким чином, права людини є ядром сучасного праворозуміння, яке базується не лише на формальній відповідності норм закону, але й на їхній змістовній узгодженості з гідністю, свободою та цінністю людської особистості. У глобальному вимірі це означає зміну самого підходу до права: від нормативно-центричного до людиноцентричного. Тобто, право не створює людину, а захищає її; не диктує, а забезпечує; не підкоряє, а надає можливості.

У підсумку можна стверджувати, що праворозуміння майбутнього – це праворозуміння крізь призму прав людини. Саме вони дозволяють оцінювати справедливість правових норм, вимірювати гуманність системи правосуддя, визначати легітимність дій держави. Права людини – це основа не лише юридичного мислення, а й етичного світогляду громадян сучасного світу.